

De overlevenden van de Clotilda

Hannah Durkin

De overlevenden van de Clotilda

De levensverhalen van de laatste gevangenen
van de Amerikaanse slavenhandel

Vertaald door Jan Willem Reitsma

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV

2024

Oorspronkelijke titel *The Survivors of the Clotilda: The Lost Stories
of the Last Captives of the American Slave Trade*
Oorspronkelijke uitgever HarperCollins Publishers, Groot-Brittannië
Copyright © 2024 Hannah Durkin
International Rights Management: Susanna Lea Associates
All rights reserved
Copyright vertaling © 2024 Jan Willem Reitsma / Em. Querido's
Uitgeverij BV, Weteringschans 259 1017 XJ Amsterdam

Omslag Mijke Wondergem
Omslagbeeld met dank aan TuckDB
Kaarten Yde Bouma
Foto auteur Matt Jamie

ISBN 978 90 214 2479 8 / NUR 320
www.querido.nl

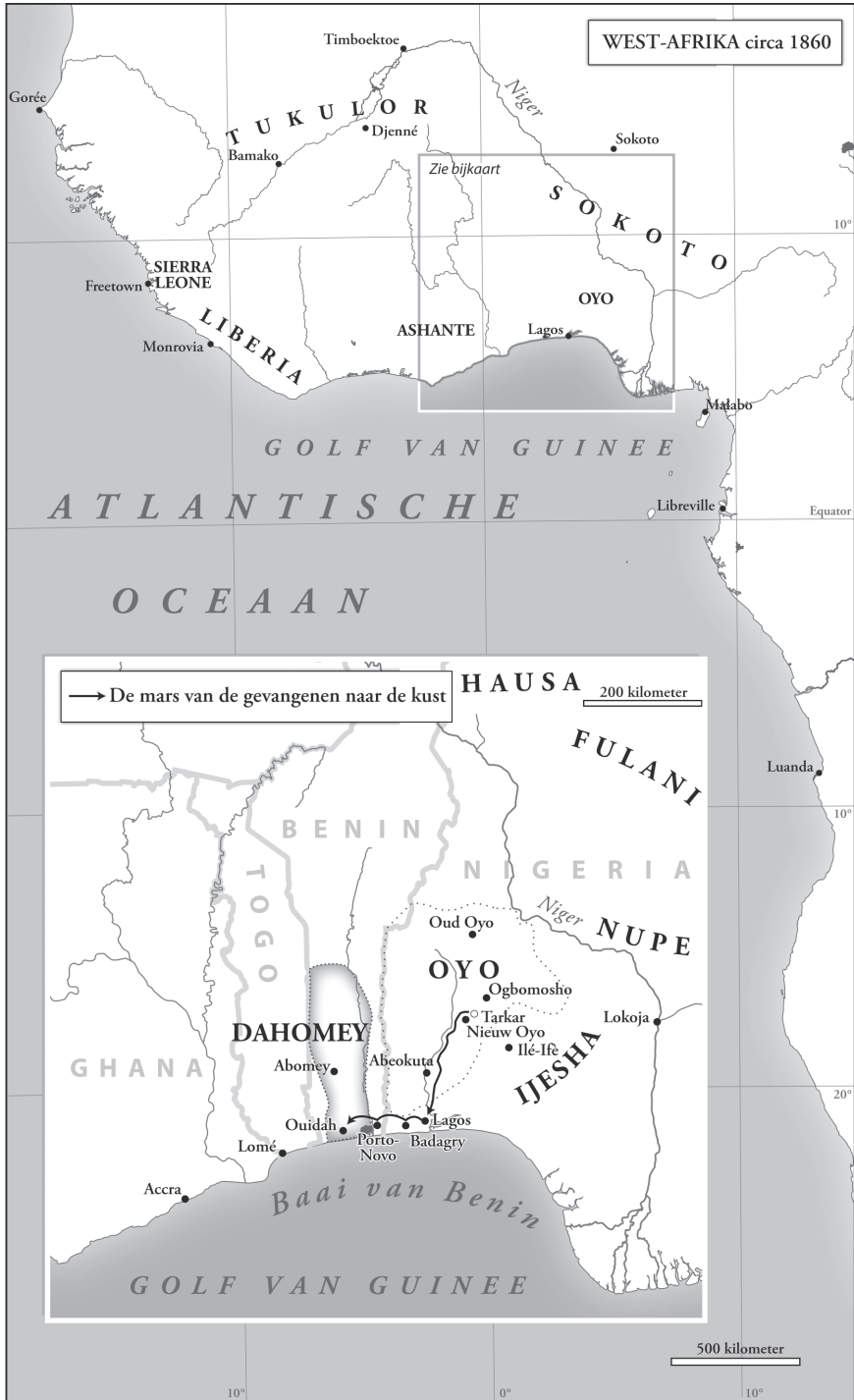
Voor de honderdtien en de twaalfenhalf miljoen

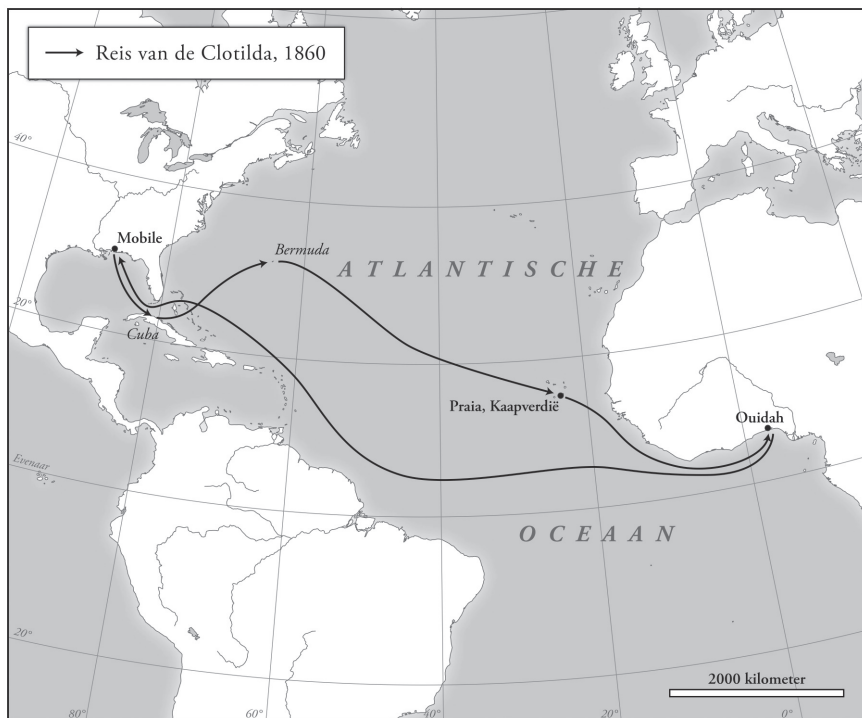
Inhoud

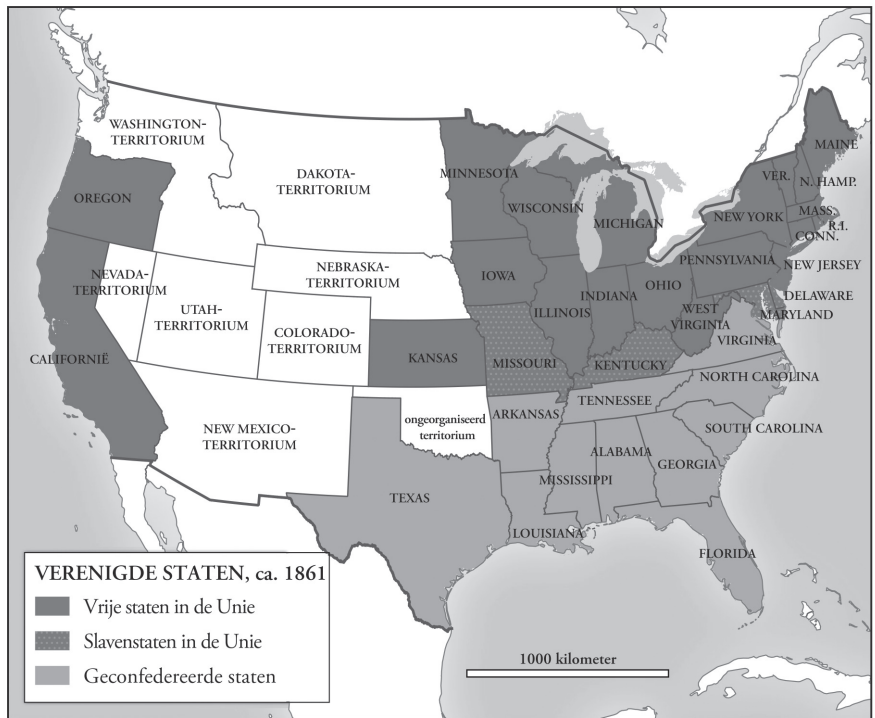
Kaarten	9
De Afrikanen op de Clotilda	13
Een opmerking over de spellingswijze van namen	17

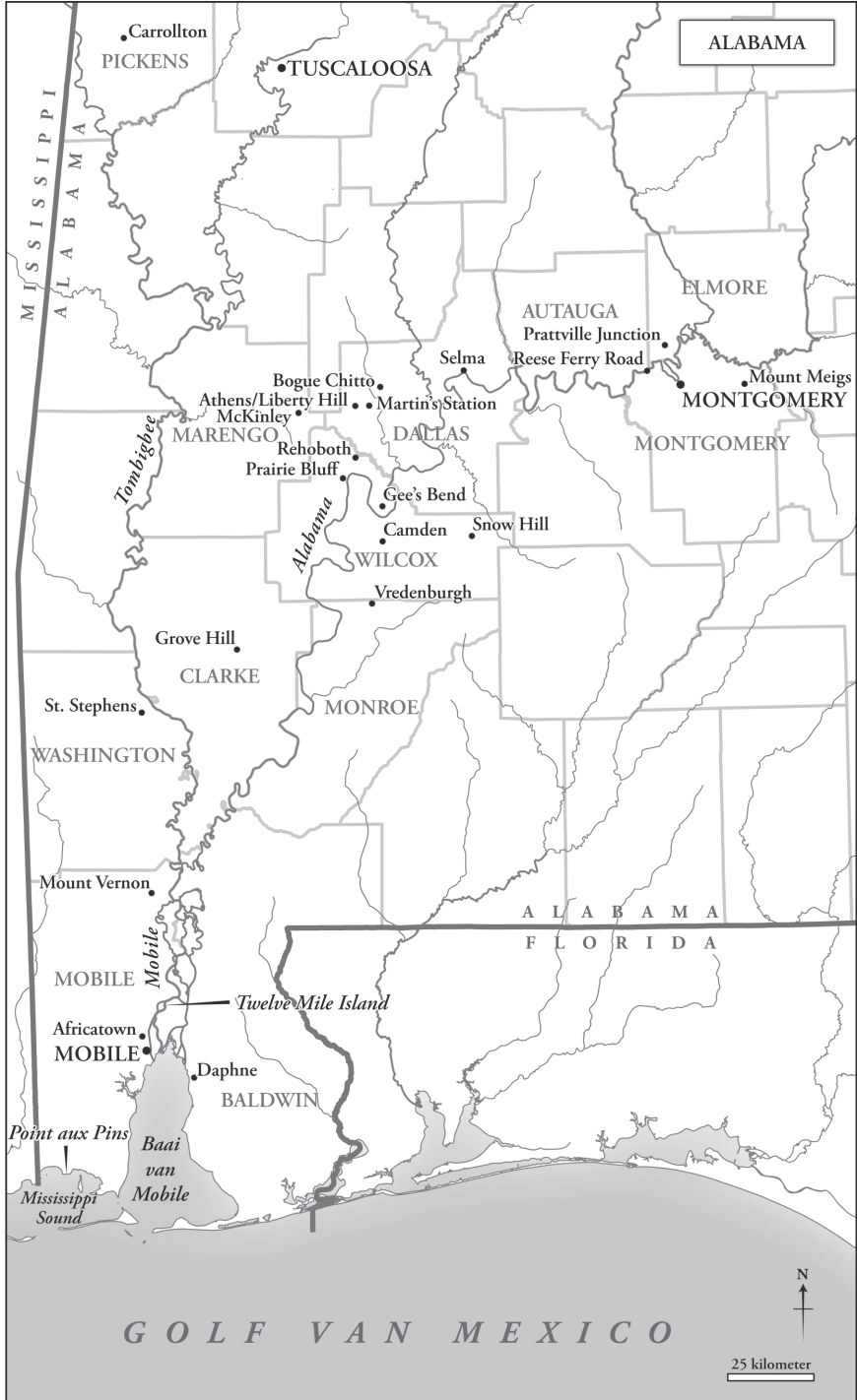
1 Ontvoering	19
2 De samenzwering	36
3 De kust	53
4 De zee	71
5 Aankomst	87
6 De rivier	107
7 De Black Belt	128
8 De hoofdstad	150
9 African Town	172
10 Hereniging	199
11 Begrafenissen	223
12 Gee's Bend	250
13 Cocolocco	265
14 Het gerechtsgebouw	284

Epiloog	313
Woord van dank	327
Noten	331
Bibliografie	433
Lijst van illustraties	463

De Afrikanen op de Clotilda

Op zee verdronken

Naamloos zestienjarig meisje	(c. 1844-c. 26 mei 1860)
Naamloos veertienjarig (?) meisje	(c. 1846-juni/juli 1860)
Naamloze man uit Tarkar	(c. 1840-juni/juli 1860)
Naamloze jongen uit Tarkar (neef van Matilda McCrear)	(c. 1850-juni/juli 1860)
Naamloze jongen uit Tarkar	(c. 1850-juni/juli 1860)
Naamloze jongere	(c. 1845-juni/juli 1860)
Naamloze jongere	(c. 1845-juni/juli 1860)

Pickens County

Miller	(c. 1848-c. augustus 1860)
Sawnee	(c. 1850-????)

Baldwin County

Judy Holland	(c. jaren 1830-188? of 189?)
Mary Langman	(c. 1842-188? of 189?)
Lucy Dick	(c. jaren 1830-1 april 1897)
Malinda Evans	(c. 1850-191?)
Napoleon Bonaparte	(c. 1850-14 augustus 1918)
Amev Greenwood/Phillips	(c. 1842-2 mei 1923)

Mobile County

'Ecotah'	(c. jaren 1840-december 1860)
'Bully'	(c. 1849-186?)
Archie (Osia?) Thomas	(c. 1840-186?)
Polly Shade	(c. 1840-187?)

John 'Africa' ¹	(c. 1840-187?)
Uriba/Areba (Yoruba?)/Nellie Riggins/Lillie Nichol	(c. 1845-1883)
Peter Johnson	(c. 1834-188? of 189?)
Bose/Rose/Rosallie (Bose/Abosedede?) Allen	(c. 1841-c. 1891)
Jabez/Jaybee Shade	(c. jaren 1830-189?)
Maggie/'America' Lewis	(c. 1845-189?)
Josephine Lee	(c. 1848-189?)
Gumpa/Peter Lee	(c. 1840-11 september 1902)
Inez/Innie/Annie Keeby	(c. 1850-25 juli 1906)
Abila/Abile/Celia Lewis	(c. 1845-14 november 1908)
Adisa Wiggfore/Bruntson	(c. 1845-190?)
Samuel Johnson	(c. jaren 1940-190?)
Anthony/Tony Thomas	(c. 1840-13 januari 1910)
Sampson Martin	(c. 1850-191?)
Shamba Donizer/Wigfall	(c. 1844-18 mei 1912)
Orsey (Osia?)/Charles/ Charlie Lewis	(c. 1840-29 november 1912)
Kanko/Lottie Dennison	(c. 1847-16 april 1917)
Zuma/Juma/Juna/Kazooma/ Saner/Zinnia/Zimmer/ Zooma/Zunia 'Africa'/ Leveston/Livingston	(c. 1845-c. 1918 of 1919)
Omolabi/Katie Cooper	(c. 1850-10 oktober 1919)
Abaché/Abacky/Abasha/ Absha/Clara Aunsbaugh/ Turner	(c. 1845-23 oktober 1919)
Polee/Pollee (Kupollee?) Allen	(c. 1841-19 augustus 1922)
Alice/Allie Amstead/Williams (Parloro?)	(c. 1855-19 november 1922)
Osia/Ossa Keeby/Oluwale	(c. 1841-22 februari 1923)
Kossula/Kazoola/Gossolaw/ Cusolu/Consouloa/Cudjo Lewis	(c. 1841-26 juli 1935) ²

Washington County

Appy/Abbie Royle (c. 1850-190?)

Dallas/Marengo/Wilcox County's

Cransy Creagher (c. 1840-mei 1870)
Guy Crear (c. jaren 1830-187?)
Mahala King/Dansby (c. jaren 1830-187?)
May Haywood (c. 1846-187?)
Peggy Crear (c. 1840-187?)
York Bryant (c. jaren 1830-187?)
Gracie Crear (c 1830-december 1879)
Pinkney Claiborne (c. jaren 1830-188? of 189?)
Pat Bradley (c. 1846-188? of 189?)
Cuffy/Cuffee Smith (c. jaren 1830-188? of 189?)
Jinnie/Jenny Smith (c. jaren 1830-188? of 189?)
Martha Martin (c. jaren 1830-188? of 189?)
Lucy Hunt (c. 1846-188? of 189?)
Ossa Hunt/Allen (c. 1845-189?)
Rachel Taylor (c. jaren 1940-190?)
Cresia Dansby (c. 1840-190?)
Hester Thompson (c. jaren 1830-190?)
Angus Cheney (c. 1840-190?)
Peter Johnson (c. jaren 1830-190?)
Peter Johnson³ (c. 1848-188? of 189?)
Caroline Winters/Perkins (c. 1835-191?)
Yawith/William Smith (c. jaren 1830-12 oktober 1918)
Penelope/Penny Britton (c. jaren 1830-192?)
Sally Walker (c. 1850-192?)
Quilla Hutchinson/Clanton/
Wheeler (c. 1848-9 juni 1922)
Alice Burns (c. 1850-19 juni 1925)
Alex/Aleck Burns (c. 1840-29 april 1927)
Nathanael/Nathanial Brown (c. 1855-29 juli 1930)
Dinah Jenkins/Miller (c. 1847-31 juli 1933)

Redoshi/Sally Smith	(c. 1848-13 december 1936)
Matilda McCrear	(c. 1858-13 januari 1940)
<i>Autauga/Elmore/Montgomery County's</i>	
Liza 'Africa'	(c. jaren 1830-187?)
Charlotte Knight	(c. 1842-187?)
Joseph Porter	(c. jaren 1830-188? of 189?)
Isaac Porter	(c. jaren 1830-188? of 189?)
'Beast'/Bease/Beasey/ Beasly Porter (Abdoul?)	(c. jaren 1830-189?)
Reuben Given/Givens	(c. 1848-189?)
Unsey/Unsie/Unsy/Euncie/ Onecy/Owncey Sallie/Blair	(c. 1843-190?)
Martha Porter	(c. 1839-190?)
William/Willis 'Africa'/Sea/Seay	(c. jaren 1830-29 juni 1904)
Dinah/Bettie 'Africa'/Sea/Seay	(c. 1840-1906)
Nannie Smith	(c. 1856-22 april 1910)
Komo/Robert Jones	(c. 1845-191?)
Tamer/Toma (Fatima?) Rose/Moor	(c. 1845-191?)
Ella/Victoria Duncan	(c. 1848-6 november 1918)
Sarah 'Africa'/Jones	(c. jaren 1830-3 oktober 1920?)
Bougier/Bougia/Bulga/Bulger/ Bulja 'Africa'/Moor/More	(c. 1837-27 juni 1930)

Een opmerking over de spellingwijze van namen

Veel overlevenden van de Clotilda werden in de Verenigde Staten gedwongen een Europese naam aan te nemen. Enkel wisten hun hele leven vast te houden aan hun Afrikaanse naam, en een paar anderen hebben interviewers verteld wat hun oorspronkelijke naam was. Waar mogelijk worden de overlevenden van de Clotilda in dit boek aangeduid met hun Afrikaanse naam, of in elk geval de best mogelijke benadering daarvan in transcripties van negentiende- en twintigste-eeuwse auteurs. Bij Osia Keeby wordt zijn eigen spelling van zijn naam gebruikt, die een geestelijke begin twintigste eeuw optekende. Enkele andere namen (zoals Adisa en Oluwale) zijn herkenbaar als Yorubaanse namen, maar waar een naam ruimte laat voor interpretatie (Zuma, bijvoorbeeld), worden historische spellingen gebruikt. Abaché en Kanko worden gespeld volgens de transcriptie van de Clotilda-kunstenares en historica Emma Langdon Roche, maar in de tekst wordt Zora Neale Hurstons spelling 'Kossula' gebruikt voor de man die ook wel Cudjo Lewis werd genoemd, en niet 'Kazoola', zoals Roche schreef, want het Yorubaanse alfabet bevat geen letter 'z'. De namen Redoshi en Yawith komen uit het boek *Selma: Queen City of the Blackbelt* van Alston Fitts uit 1989 en zijn waarschijnlijk niet hun echte namen. Maar aangezien dit de enige bekende vermelding van hun namen is, worden die spellingen hier overgenomen. De naam Bougier wordt gespeld volgens de transcriptie van een journalist van de *Montgomery Advertiser* uit de jaren 1920, die het liefst haar bijnaam 'ouwe Bulja' gebruikte, maar ook vermeldde dat Bougier haar 'echte Afrikaanse naam' was.⁴

I Ontvoering

De mannelijke en vrouwelijke krijgers die de vrijheid roofden en de stad verwoestten van degenen die op het slaven­schap de Clotilda naar de Verenigde Staten werden gesmokkeld, vielen voor zons­opgang aan. De stads­bewoners waren er niet op bedacht en hadden geen tijd om zich te verdedigen tegen de Fon-krijgers uit het koninkrijk Dahomey, een regionale machtsbasis in het huidige Benin. Sommige boeren uit de stad, die hun werk graag wilden afmaken voordat het te warm werd op die ap­rildag in 1860, hadden de stads­grens al overschreden om hun mais, aardnoot en meloen te plan­ten toen het leger toesloeg. De krijgers doodden hen allemaal, zodat niemand zijn bure­nen kon waarschuwen voor de ophan­den zijnde aanval.¹

Zelfs aan het eind van zijn leven sloeg Kossula, een middel­grote, kalende man met een sikje en een ontbrekend vingertopje, die in de Verenigde Staten Cudjo Lewis werd genoemd, zijn armen om zijn lijf in een afwerend gebaar en schommelde hij heen en weer wanneer hij terugdacht aan zijn gruwelijke ontvoering. Krijgers met machetes, bijlen, knuppels en musketten beukten de poorten kapot. Vrouwen met kaalgeschoren hoofden in tunieken met bruine gordels, knielange korte broeken en witte katoenen schedel­kapjes vielen de stad als eersten aan. Mannelijke soldaten vormden een tweede aan­valslinie die iedereen onderschepte die probeerde te vluchten.²

Abaché, lang en met een rond gezicht, schrok wakker van het geluid van geschreeuw en geweervuur. Het vijftienjarige meisje sprong uit bed en probeerde weg te rennen, maar werd snel gegrepen. '[T]oen we allemaal sliepen, kwamen ze en pakte­n ze ons,' ver-

telde de destijds kleine, tengere twaalfjarige die Redoshi heette aan het eind van haar leven. 'Ik rende, maar ze vingden me. Ik vocht, maar ze sloegen me. Ik weet niet wat ze zeiden, maar het beloofde niet veel goeds.'³

Kossula, gealarmeerd door de klanken van geweervuur en geschreeuw, probeerde het bos in te vluchten. Maar er was geen ontkomen aan. De vijand had de stad omsingeld. Na een poging om via de poort weg te vluchten, glipte Kossula stilletjes het huis van een buurman in en begroef hij zich onder een berg lompen. Maar vrouwelijke krijgers rukten hem algauw uit zijn schuilplaats en gijzelden hem. Kossula huilde bij de herinnering: 'O, o! Ik rende de ene kant op naar de poort, maar daar waren ze. Ik rende naar een andere poort, maar daar waren ze ook. Ze waren bij alle acht poorten. Die vrouwen waren erg sterk. Ik was negentien jaar, maar ze waren te sterk voor me. Ze grepen me en bonden me vast. Ik wist niet waar mijn mensen waren. Ik heb hen nooit meer gezien.'⁴

Wie niet gevangen werd genomen, werd neergemaaid met reusachtige messen, beschoten met geweren en daarna onthoofd. Kossula werd gedwongen om te kijken naar de gruwelijke afslachting van zijn stadsgenoten. 'Ik zag dat de mensen zo snel werden vermoord! De oude mensen probeerden weg te rennen van hun huizen, maar ze stierven bij hun deur en de vrouwelijke soldaten kregen hun hoofden. O Heer!' vertelde hij, terwijl hij bij de herinnering huilde en zijn armen tegen zijn borst klemde. Kossula smeekte tevergeefs om naar zijn moeder te worden overgedragen en te mogen zoeken naar zijn familie. 'Ik smeekte hun: laat me alsjeblieft teruggaan naar mijn mama, maar ze besteedden geen aandacht aan wat ik zei.'⁵

Veel mannen en vrouwen kwamen om en alle anderen werden gevangengenomen. Matilda van twee werd samen met haar moeder Gracie en vier oudere broertjes en zusjes ontvoerd, maar haar vader Osie en Kossula's ouders Oluwale en Ny-fond-lo-loo bevonden zich vrijwel zeker onder de doden. De koning van de stad werd voor de koning van Dahomey geleid en met een machete met een zwart handvat onthoofd toen hij weigerde het land van zijn voorou-

ders als gevangene te verlaten. De heerser verkoos de onmiddellijke dood boven de slavernij.⁶

Op die ochtend in april veegden de Fon-krijgers Tarkar, de thuisstad van de gevangenen van de Clotilda, volledig van de kaart. Tarkar staat op geen enkele kaart meer. Maar Kossula situeerde de stad in het hart van Yorubaland, het culturele thuis van het Yorubaanse volk dat het huidige zuidwesten van Nigeria omvatte en zich uitstrekte tot in Benin en Togo. In 1935, twee jaar voor zijn dood, vertelde Kossula aan een zendeling die Yoruba sprak dat zijn woonplaats ongeveer honderdtwintig kilometer was verwijderd van Abeokuta, de hoofdstad van de staat Ogun in het zuidwesten van Nigeria en een metropool met een bevolking van honderdtienduizend mensen die kon wedijveren met die van Chicago, destijds de op acht na grootste stad in de Verenigde Staten. Hij zei ook dat hij 'vele malen' naar Ogbomosho was gereisd, een stad met zeventigduizend inwoners in de naburige staat Oyo, en aan *Harper's Monthly Magazine* vertelde hij dat hij en zijn vrouw Abile uit 'Whinney' kwamen. Historica Natalie S. Robertson heeft 'Whinney' geïdentificeerd als Owinni (Owini Hill), een hooggelegen gebied vijf kilometer ten noordoosten van de stad Oyo ('Nieuw Oyo') aan de Oyo-Ogbomoshoweg, een belangrijke handelsroute ten oosten van de rivier de Ogun, die Oyo met Ogbomosho verbindt. Owini Hill ligt hemelsbreed op zo'n honderd kilometer van Abeokuta.⁷

De overlevenden van de Clotilda zouden zich hun verloren thuisland altijd als een paradijs herinneren. Bananen, lang geleden geïntroduceerd door oosterse kooplieden, ananassen, onlangs ingevoerd uit het westen, en enorme meloenen groeiden zo overdadig in het bos rond hun stad dat de lucht zwaar was van de geur. 'Weet je hoe we die vruchten vonden? Door de geur,' vertelde Kossula over het spelletje vruchten zoeken dat hij als kind speelde. Polee Allen, een man met een rond gezicht en verzonken, expressieve ogen en wiens haar en puntige baard zelfs in zijn ouderdom donker bleven, vertelde zijn kinderen hetzelfde verhaal van materiële overvloed. 'Hij vertelde ons altijd dat het klimaat in Afrika zoveel warmer was en de grond zoveel beter. Hij zei altijd dat hij heel graag terug wilde,'

vertelde Polees dochter Clara Eva Bell aan Allen Jones. 'Weet u, ik heb mijn papa nooit een banaan of sinaasappel zien eten. Misschien kreeg hij daar heimwee van.'⁸

Kossula en Polee benadrukten de 'hogere kwaliteit' van hun huis. De inwoners van Tarkar woonden in tweeënhalve meter hoge ronde huizen die waren gebouwd met kleien bakstenen van vijfenveertig centimeter dik. De waterafstotende daken waren geconstrueerd van palmhouten palen die met touw bij elkaar werden gebonden en met aarde en meerdere lagen gras bedekt. Op palmolie brandende ijzeren en aardewerken lampen gaven licht in de raamloze huizen, waarvan de muren doorgaans zwart of rood beschilderd waren. De bakstenen waren vuurbestendig, en een verbrand dak kon makkelijk worden herbouwd. De huizen werden in cirkelformatie neergezet, zodat hun bewoners zich beter konden verdedigen tegen aanvallen; een gebruik dat *agbo-ile* ('kudde huizen') wordt genoemd, hoewel de belangrijkste bescherming van de stad bestond uit zijn acht bemande poorten.⁹

Abaché, die werd ontvoerd met Uriba (vermoedelijk haar zus), beschreef met zachte, trage stem en expressieve gebaren het vredige leven dat ze thuis als kind had genoten. Haar stadsgenoten waren zeer succesvolle boeren die bij hun werkzaamheden werden geholpen door een ongelooflijk vruchtbaar landschap. Abaché heeft verteld hoe de mannen de grond bewerkten om yams en rijst te planten, en hoe de vrouwen in goede harmonie handeldreven met andere etnische groepen.¹⁰

'Ik woonde in een schoon dorp; ik was erg gelukkig. Mijn mensen weefden textiel uit gras, baadden in zonneschijn en in de rivier. Geen gevechten, geen slaag, geen moorden. We leefden samen als één familie,' vertelde Redoshi over haar jeugd, waaraan op haar twaalfde een wreed einde kwam. Zoals Kanko, een kleine vrouw met een lichte huid en een lichaamsversiering op haar rechterwang, die ook als kind gevangen werd genomen, aan haar kinderen en kleinkinderen vertelde, was de levensstandaard in haar geboortestad hoog.¹¹

Net als andere Afrikaanse samenlevingen was Tarkar niet gebon-

den aan kapitalistische ideeën over landbezit. De stadsbestuurder, wiens naam wisselend is geschreven als 'Adbaku', 'Ibaku' en 'Akabana', en die Redoshi zich herinnerde als een 'goede man', was de beheerder van de grond binnen zijn territorium. De grond was gemeenschappelijk bezit, werd over groepen van verwanten verdeeld en van de ene generatie aan de volgende doorgegeven; elke familie beschikte over haar eigen stuk land, dat niet kon worden verkocht.¹²

Het plantseizoen begon in februari. Met kapmessen, messen en bijlen verwijderden de mannen uit de stad onkruid uit de roestkleurige aarde. Ze gebruikten schoffels met korte stelen en zeisen om de grond zaairijp te maken; de aarde was vruchtbaar en bemesten of ploegen was niet nodig. In februari plantten ze yams, en in april en mei mais, aardnoten en meloenen. Na de oogst in augustus plantten ze in september nieuwe mais, bonen en aardnoten.¹³

Yams waren een belangrijk gewas in de staat Oyo, en in Tarkar werden ze zo groot – zestig centimeter lang en vijftien centimeter breed, volgens een ooggetuigenverslag uit de regio – dat geen mens een hele yam in één keer op kon. '[W]e gingen weg, we kwamen terug, duwden, spitten in de grond – een yam zo groot als een tonnetje, een spijkertonnetje. Dan sneden we het blad af met een klein stukje yam en bedekten het weer. Nog een grote yam. Een heel gezin kreeg hem niet in één keer op. Zeven jaar lang had je geen nieuw zaad nodig, hij bleef maar yams maken,' zo legde Kossula uit.¹⁴

Yams werden op allerlei manieren bereid. Hun zetmeelrijke witte vlees kon worden bewerkt tot *elubo* (yambloem), in stoofpotten verwerkt, gebakken of gekookt en met een vijzel fijngestampt worden tot *iyam* (yampasta). De stadsbewoners haalden palmolie en bier uit de vruchten van palmbomen, en van de bladeren weefden ze textiel. De vrouwen bezaten en fokten koeien, varkens, kippen, geiten en schapen om winst te maken, en stalden ze op de binnenplaats van hun huis om ze te beschermen tegen roofdieren. 'Niemand leed ooit honger. Niemand had het ooit koud,' verklaarde Kossula aan het eind van zijn leven over zijn land van herkomst. Kinderen als Polee leerden een ambacht van hun ouders en beheersten die vaardigheid als ze zestien waren. Hij en andere mannelijke overleven-

den van de Clotilda die in ballingschap naar Mobile gingen konden zo goed houtbewerken dat ze zelf speelgoed voor hun kinderen vervaardigden en hun eigen meubels maakten en verkochten.¹⁵

Veel vrouwen, zoals de jonge en energieke Bougier, combineerden het moederschap met handeldrijven. Deze kleine vrouw had in het voorjaar van 1860 net haar derde kind gekregen, en ze bond haar baby met een slendang op haar rug en balanceerde haar koopwaar op haar hoofd terwijl ze naar de enorme markt in Ogbomosho liep en weer terug. Zoals een negentiende-eeuwse waarnemer opmerkte, was het verkopen van landbouwproducten op de markt het 'bijzondere voorrecht' van Yorubatalige vrouwen, die met deze handel een zelfstandig inkomen verdienden. Palmolie was hun belangrijkste product.¹⁶ De marktverkoop was zo belangrijk voor Bougiers gevoel van eigenwaarde dat ze die na haar bevrijding uit de slavernij vastberaden hervatte. Tot op hoge leeftijd stond deze vrouw tweemaal per week op de markt in het centrum van Alabama, tot ze dat fysiek niet meer kon.

De dingen die Bougier in Ogbomosho te koop zag liggen, waren echter veel luxueuzer dan de zelf geplukte bessen, pruimen en geneeskrachtige planten die in ballingschap haar enige beschikbare koopwaar waren. Een Amerikaanse zendeling die eind jaren 1850 naar Ogbomosho reisde vergeleek die ervaring met een bezoek aan elke andere 'Angelsaksische stad'.¹⁷ Producten van over de hele wereld waren op de markt te krijgen, die ordelijk in relevante vakken was opgedeeld aan de hand van de aangeboden producten en koopwaar, en trokken duizenden mensen tegelijk aan.

Volgens Kanko, het kleine meisje met een lichte huid en een lichaamsversiering op haar rechterwang, werd er betaald met shillings, een zilveren munt uit het Britse wereldrijk die in het hele gebied dat tegenwoordig Nigeria heet werd gebruikt. Kauri's, porseleinachtige zeeschelpen die onder de Yoruba dienstdeden als religieuze voorwerpen, dienden ook als valuta, en handelaars konden zonder toezicht winkelen en geld voor een artikel neerleggen op de plaats van aanschaf zodat de verkoper dat later kon ophalen. Diefstal was zo uitzonderlijk dat mensen hun spullen veilig in de open-

lucht konden laten liggen. ‘Stel dat ik mijn beurs op het plein in de stad had laten liggen,’ vertelde Kossula aan een interviewer aan het begin van de twintigste eeuw. ‘Vandaag heb ik geen tijd om die op te halen, morgen ook niet. Maak ik me ongerust? Nee, want ik weet: als ik ga, zal ik hem vinden waar ik hem heb achtergelaten. Zou je dat in Amerika kunnen doen?’ Misdadigers werden berecht in een openbaar gerechtshof, en de straf voor moord was executie met het zwaard, hoe rijk of aanzienlijk de crimineel ook was. Zoals Polee uitlegde over de machteloosheid van een verdachte om zijn straf af te kopen: ‘Geld pleit je daar niet vrij.’¹⁸

Er waren slaafgemaakten in Tarkar, onder wie misdadigers, mensen die tot tijdelijke slavernij waren gedwongen om hun schulden af te lossen en mensen die gevangen waren genomen tijdens conflicten met andere etnische groepen. Velen waren van noordelijke afkomst, vooral Hausa. Maar hun slavernij verschilde hemelsbreed met de slavernij zoals die werd beoefend in Noord- en Zuid-Amerika; die draaide om zware arbeid, waarbij mensen werden gereduceerd tot handelswaar die over de hele wereld kon worden verscheept, en definieerde mensen op grond van hun ras, zodat hun status van slaafgemaakte aan hun kinderen kon worden doorgegeven. Slaafgemaakten in West-Afrika omvatten soldaten en bestuurders, en sociale mobiliteit was mogelijk. Kossula’s grootvader was een officier en een vaste metgezel van de koning van zijn stad, die een grote kraal bezat die door meerdere echtgenotes en slaafgemaakte arbeiders werd onderhouden. Toch benadrukt zijn loze dreigement om de zoon van een gevangengenomen arbeider die hem gestoord had in zijn slaap, te verkopen aan een Portugese slaavenhandelaar in ruil voor tabak hoeveel groter de angst voor overzeese verkoop was dan voor slavernij in eigen land.¹⁹

Toen Kossula bijna vijftien was, kreeg hij tot zijn grote vreugde net als zijn oudere broers een militaire opleiding. De tiener verbleef hele nachten in de bossen, waar hij leerde spoorzoeken en jagen op herten, buffels, olifanten, leeuwen en luipaarden, hoe je stil door het bos moet sluipen en je kan verstoppen, hoe je een spoor uitzet zodat anderen jou kunnen volgen en hoe je kamp maakt. Kossula leerde

met pijl-en-boog schieten, speerwerpen en op de trommel te slaan ter begeleiding van het stedelijke krijgslied. Vijf jaar lang verwierf Kossula militaire vaardigheden waarvan hij begreep dat ze uitsluitend ter verdediging dienden. De plaatselijke economie draaide om de landbouw en de koning had geen oorlogsplannen, maar zijn volk moest paraat staan om de stad te beschermen tegen aanvallen.²⁰

Terwijl de jongens leerden jagen en vechten, ging de kleine Kanko met haar moeder Conco mee om geneeskrachtige planten te verzamelen en te leren over de geneeskrachtige eigenschappen van de wereld die haar omringde. Hoewel er in Yorubatalige samenlevingen professionele artsen waren, die *onisegun* werden genoemd, was de kennis over kruiden een collectieve verantwoordelijkheid. Na een dag geneeskrachtige kruiden verzamelen, verzette Kanko zich tegen haar moeders roep om naar huis te gaan en verstopte ze zich achter wat ze aanzag voor mooie grote bladeren die hielpen tegen hoofdpijn. Toen ze haar moeder riep om ze aan te wijzen, kwamen de bladeren tot leven: het tweetal stond recht tegenover een enorme slang. Toen Kanko's geschrokken moeder het gevaar zag, greep ze haar kind abrupt bij de hand. Kanko voelde hoe haar voeten van de aarde loskwamen terwijl Conco haar naar de veiligheid meesleepte. Jagers gingen op zoek naar de slang, maar die was verdwenen.²¹

Maar Conco kon haar dochter niet tegen alle gevaren om haar heen beschermen. Bijna zeventig jaar na Kanko's overlijden probeerde haar kleindochter Mable Dennison te schrijven over de omstandigheden van haar ontvoering. Ook al was Kanko nog maar een kind toen ze uit haar geboorteland werd weggerukt, ze wist dat slavensmokkelaars doelbewust tweespalt zaaiden tussen en binnen etnische groepen om krijgsgevangenen te creëren die konden worden verscheept voor de overzeese verkoop. Zoals Mable uitlegde: 'Ze had begrepen dat zodra die slavenschepen aan de Afrikaanse kust arriveerden, het vrij eenvoudig was om aan een lading slaven te komen, want de handelaars hadden lange tijd het beleid gehanteerd om stammen tegen elkaar op te zetten en zo de marktvoorraad op peil te houden. [...] Er waren talloze oorlogen gevoerd met vreemde lan-